

GRUDA

Št. 4.

1924.

Leto I.

Poštnina plačana v gotovini.

Vsebina 4. zvezka.

Dr. I. Lah: Cestar Jakob. (Dalje.) — **Ciril Jeglič:** Nezakonska mati. — **A. Drozdov-dr. N. Preobraženski:** Kovaljov, Koroljov in Arkadij Petrovič. (Konec.) — **C. Golar:** Spominska knjiga. — **G. Koritnik:** Pesem. — **I. Albreht:** Zemlja; naša mati. (Dalje.) — **Maleš:** Tinca. (Lesorez.) — —:— Zemlja, narod in narodnost. — **M. Dolenc:** O streljanju na Slovenskem. (Konec prih.) — **Fr. Zelenik:** Iz zgodovine žitnih cen. — **Utva:** Idila. — **S. Savinšek:** Tinka. — **Rihard Dolenc** (s sliko.) — **Dipl. agr. A. Jamnik:** Razvoj piščeta v jajcu. — **S. Savinšek:** Pod oknom. — **RAZGLEDI:** Prvi redni kongres Z.S.A.O. — † Ivan Belle. — Organizacija. — Ženstvo. — Prosveta. — Listnica uredništva. — Sala in zabava.

Naročilna znaša za Jugoslavijo celoletno Din 30, polletno Din 15; za inozemstvo celoletno Din 50, polletno Din 25.

V podrobni prodaji stane IV. zvezek Din 3.

Za dijake in vojake znaša celoletna naročilna Din 20. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izišle številke.

Uredništvo: Ljubljana, Škofja ulica 8, I. nadstr.

Uprava: Ljubljana, Kolodvorska ulica 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje Ivan Albreht.

Josip Petelinc

Ljubljana, Sv. Petra nasip 7

blizu Prešernovega spomenika za vodo

Najcenejši nakup

najboljših šivalnih strojev „GRITZNER“

za rodbinsko in obrtno rabo, nadalje nogavic, žepnih robcev, brisalk, klota, belega in ružavega platna, šifona, kravata, žilc, vilic, raznih gumbov, sprehajalnih palic, nahrbtnikov, potrebščin za šivilje, krojače, čevljarje, sedlarje in brivce, škarje za krojače, šivilje in za obrezovanje trt. Cepilne nože. Vse na veliko in malo.

Kje se najbolje kupi, je že brez dvoma znano!

„Pri nizki ceni“

Ignacij Žargi

Ljubljana
Sv. Petra cesta 3

Nudi cenj. odjemalcem veliko izbero potrebščin za krojače in šivilje. Velika izbora rokavic, nogavic in površnih ženskih volnenih jopic. Razno moško, damsko in otročje perilo, svilene plitene samoveznice

Na debelo!

itd. po priznanih znižanih cenah.

Na drobno!

Dr. Ivan Lah:

Cestar Jakob.

IV.

Čudne sanje je sanjal takrat Jakob na samostanskih vratih. Sanjalo se mu je, da so se vrata odprla in na pragu se je pojavil samostanski vratar, mlad, črn pater v rujavi kuti. Pogledal je po ljudeh, ki so ležali po stopnicah in jih primeril z usmiljenja polnimi očmi. Nazadnje je njegov pogled obstal na Jakobu. Iz vseh nesrečnih se mu je zdel on najnesrečnejši, iz vseh podpore potrebnih najpotrebnejši, iz vseh pomoči vrednih najvrednejši. Pomigal mu je in ga pozval s seboj. Obstala sta v veliki veži, odkoder so se razprostirali hodniki na vse strani. Svete podobe so visele po stenah in nad vrati so se dvigali kipi raznih svetnikov z bliščečimi barvami.

„Vidim, da si ubog in zapuščen,“ je rekel samostanski pater, „pri nas je kruha dovolj za vse, ako hočeš ostati pri nas.“

Jakob je stal ob patru poln negotovih misli. Ali naj postane samostanec? Ali naj bo menih? Ali naj prosi po kmetih za mile darove? Ni se mogel odločiti: pomislil je na mater, na sosede, na ljudi — in je zaplakal. Sen je izginil in Jakob se je prevalil na trdem kamnu. In zasanjal je nov sen. Debel gospod je prišel mimo in se je ustavil. Pogledal je na ljudi, speče na stopnicah, in je nevoljno zamrmral.

„Tako se podpira lenoba in pohajkovanje,“ je govoril, „delat bi šli!“ Pri tem je premeril Jakoba in je rekel:

„Mlad si in delo ti ne bo škodovalo. Treba mi je hlapca, pojdi z menoj.“

Jakob se je stresel; bilo ga je strah pred strogim gospodom. Rad bi bil služil tudi za hlapca, če bi bili ljudje dobri. Toda bal se je hudih ljudi. Oprijel se je za kamen in ni hotel oditi z debelim gospodom.

Debeli gospod je z eno roko posegel po njem in z drugo je dvignil lepo okovano srebrno palico. Jakob je v strahu zakričal in se je zbudil; prevalil se je na drugo stran in je spal dalje.

Zasanjal je zopet o lepi beli gospe, ki jo je bil videl zvečer. Zdelo se mu je, da je bilo vse drugo grd sen in da ga je sedaj ona prišla iskat na samostanska vrata. Bilo je, kakor da ona vse ve, kako je z njim in da pozna vse njegove misli in želje. Prijazno se mu je posmejala in mu pomigala. — Jakob je vstal in je šel za njo.

V.

„Kdo pa leži tu na ulici,“ se je začul glas in je odmeval v nonči tišini ob samostanskih zidovih. „Halo!“

Jakob se je zbudil in je na široko odprl oči. Lepe gospe ni bilo nikjer. Pred njim je stalo troje ljudi, kakor tri črne sence; njih stanje je bilo negotovo, gibali so se, kakor da so pijani.

Jakob se je ozrl in je videl, da je ležal na trdi ulici; na stopnicah ni bilo nikogar več. Kam so izginili oni ljudje, ki so skupaj z njim večerjali? Ali so šli domov! „Kdo si, človek božji,“ je izpraševal eden iz treh ljudi, „povej po pravici, da te vzamemo s seboj.“

„Jakob mi je ime,“ je odgovoril Jakob, „danes sem prišel v mesto in sem tu prenočeval.“

„Potem si naš človek,“ je rekel eden iz treh. „Ako hočeš, bodi naš gost.“

„Rad grem z vami,“ je rekel Jakob, „samo ko bi vedel, kam in po kaj.“

„Tega niti mi sami ne vemo,“ je rekel eden iz treh in se je zasmel.

„Kako bi pa potem mene vzeli s seboj?“ je vprašal Jakob v zadregi.

„Kaj se boš onegavil, ti brezdomovinec,“ je rekel drugi iz treh, „ali smo te mi vpraševali, kam greš in po kaj.“

„Kaj bi vpraševali,“ je rekel Jakob, „saj vidite, da grem za kruhom.“

„To je dobro,“ so rekli oni trije, „tudi mi gremo za kruhom, ker ga nimamo.“

„Kako bi potem mene?“ ... je spraševal Jakob bojazljivo.

„Nič se ne boj, Jakob,“ je rekel eden iz treh, „bolje je, da greš z nami, ker te bo sicer pobral stražnik kot ničvrednega postopača.“

To je Jakoba prestrašilo.

„Zdi se mi, da niso slabi ljudje,“ je pomislil sam pri sebi in je odšel s tujimi ljudmi.

Vzeli so ga v svojo sredo in so ga izpraševali o raznih stvareh. Jakob jim je vse odgovarjal in zdelo se mu je, da so zadovoljni z njim. Sli so po širokih tihih ulicah in njih koraki so odmevali od visokih hiš. Krenili so pri mostu navzdol ob nabrežju in so zavili v nizka široka vrata, ki so vodila v podzemsko klet. Jakoba je obšel strah in se je obotavljal.

„Nič se ne boj,“ je govoril eden iz treh, „v krčmo gremo, kajti pijača je dobra stvar.“

Stopili so v veliko zakajeno sobo. Sedli so v kot in naročili vina. V sobi so sedeli pozni pijani gostje, dim in hrup je polnil vse prostore. Točajka je prinesla veliko posodo vina in belega kruha. Jakob je posegel po kosu in je začel jesti.

(Dalje prihodnjt.)

Ciril Jeglič:

Nezakonska mati.

akole se je sanjalo Angeli in je bilo ko čudež zveličavnega materinstva:

Za hlevom je v zvrhan voz kidala gnoj, odondod z Vrtač je Matevž pokal z bičem, in je medlela od sladke bridkobe svojega srca. „Ali boš fantek, ali boš punčka, ti moja nemirna skrivnost? Veš, fantek moraš biti, srček moj, in Matevžek ti bo ime, da postaneš gospod in boš Bogu glorio prepeval. Pojdemo na Goro, oj, in Hrvat nam bo spotjo na mešanice piskal in gora bo brnela od veselega zvonjenja, od slavnega oznanenja: pozdravljen, Matevžek, ali se boš smejčal? Če se boš prismejčal, poganček nedolžni, obražček preljubi, bova na Brezje šla, in če se boš smejčal, Matevžek moj...“

S toplim šepetom ji je dihnilo v lase.

„Angelca bo!“

Pa se je radostno ozrla: „Ah, Matevžek!“

In jo je objel.

„Vse vem, Angela, in vse je že náred. Žena moja,“ ji je oznanil, „gornjica je pripravljena, postelj belo odgrnjena, iz skrinje gledajo svetle srajčke: ob zglavju rožmarin diši in nageljce rdi — pojdi, da te počastim, ljubezen moja!“

Tako se je sanjalo dekli Angeli.

In je rano vstala, od svetlih sanj so se še rosile oči. Brž je pohitela s pomijami v hlev mimo skednja, kjer je Matevž že pripravljaval voz, da vpreže.

„Matevž!“ je boječe poklicala, „ali pojdeš o Šmarnu na Goro?“

„Ne!“

Povesila je oči in glas ji je strepetal:

„Matevž, si hud?“

Matevžu pa je buhnilo v glavo ter je srdito izpljunil:

„No, kaj, punčka nedolžna! Daj mi že enkrat mir, ti avšal!“

Aleksander Drozdov — Dr. N. Preobraženski:

Kovaljov, Koroljov in Arkádij Petróvič.

(Grofu A. N. Tolstemu.)

(Dalje.)

olkovnik se je oddahnil, zlezel z roko v srajco, si popraskal trebuh in vprašal:

— Ime? —

— Moje ime je Ribakov, — je živo odgovoril Arkádij Petróvič, ki je veselo gledal polkovnika, — sem se odpeljal iz Moskve, da prestopim h generalu Denikinu. Ne morete si niti predstavljati, kaj sem vse pretrpel in kake nevarnosti sem prestal, toda — hvala Bogu — vse je že končano. Boljševiki so me zaprli v skedenj. Meni je

grozila menda ustrelitev. Saj veste, kako je to pri njih hitro. —

— In ti? —

„Koroljov se je globoko priklonil, stresel z glavo, da so mu padli lasje nazaj in rekel:

— Jaz? —

— Ti. —

— Mi pa smo iz sela Ganjkino. Šel sem, vaše blagorodje, po kosilu¹ proti Kuzminskemu. Moja žena rodi v bolnici. Takrat je pri njej težek slučaj. Bojim se, da bi jo Bog vzel. Moja žena je namreč nežna, vaše blagorodje. —

— Že dobro, brat. Tvoje ime? —

— Moje ime je Ivan Petrov Koroljov, kmet iz sela Ganjkina. Brez vsake krivde, vaše blagorodje, sem bil tepen skoro do smrti, in moja srajca je na videz izgubila vsako barvo. —

Pobočnik se je nemirno premaknil na klopi in rekel:

— Ne bo škodilo, mislim, če pogledamo dokumente. Ali se spominjate včerajšnjega slučaja, gospod polkovnik? —

— Dokumenti, to pa že. No torej, prosim dokumente. —

Arkadij Petróvič je nervozno segel v žep ter govoril naglo in neprenehoma:

— Tukaj bo, tukaj, moj dokument. Dokument je seveda ponarejen, kupil sem ga le zato, da lahko pridem na fronto, toda ime je pravo: Ribakov. Imel sem tudi svoj carski dokument, toda vrgel sem ga, oprostite, v stranišče v Vitebsku, ko je bila v gostilni preiskava. —

— Poznamo mi te pesmi, smo že slišali, — je vstal in neprijazno rekel pobočnik. Arkadij Petróvič je zagledal njegov napeti trudni obraz in se nehote kakor po navadi ponižno nasmehnil. Pobočnik je vzel mandat, ga pogledal, potegnil svečo bliže, in ga vrgel na mizo.

— Torej, izvolite pogledati, gospod polkovnik: sovjetski pečat, podpis uglednega komunista, boljševiški pravopis, vse je v redu. Jaz bi take junake obesil na prvo vejo, ne da bi jih izpraševal. Kakšen norec se naj prostovoljno nastavlja strelom? Uprizoritev je izborna: skedenj, zapor, potem pa bo v ozadju delal take čudeže, da bodo plotovi kar sami na nas streljali.

— N-da —, je zamukal polkovnik, si nalil žganja, izpil in stresel z glavo.

Častnik je zložil na kup napravljene cigarete, si eno prižgal in zaspano vprašal:

— Ali ostanemo čez noč tukaj? —

— Kakor štab določi. —

¹ Popoldne. — Kmetje na Ruskem kosijo ob 12. in splohi nimajo druge označbe za čas.

— Dovolite povedati, — je pričel Arkadij Petróvič, katerega je objel zopern mraz, — tukaj je očitno nesporazumljenje. Smešno je v meni slutiti boljševika, ker imam fiktiven sovjetski dokument. —

— Za vas je mogoče smešno, za nas pa ni smešno, vam nastavljeni hrbet. Ne potvarjajte se, smo že izučeni. —

— Častna beseda, da me niste razumeli. —

— Molčite. Ne besede več. Molči, hudič! —

— Pusti, pusti, Saša, — je rekel polkovnik in si obrisal čelo z bluzinim rokavom, — mogoče, da je on v resnici takšen... Ti pa si takoj, kakor smodnik: puf, puf! Povej, naj ga za zdaj zapro. Kje neki je sedel! Ostanemo tukaj menda do jutra, imamo še časa. —

— Jaz bi dal take pse kar na vejo. —

— Veja se tudi ne bo do jutra zlomila, naj ga hudič vzame; bogme, da že dve noči nisem spal. Če bomo tako šli, bomo kmalu v Moskvi. Poslušaj no, Gavrilčuk, pelji ga tja, kjer si ga našel, pa postavi stražo. Saša, nalij! —

Pobočnik je vzel steklenico, jo pogledal proti luči in obrnil v kozarec. Žganja je ostalo le na dnu. Polkovnik je izpil, zahrkal, odpel srajco in hlače, pogledal z zateklimi očmi ujetnika in delal z ustnici: f-f-f-h.

— Kmeta pa spusti, Gavrilčuk, na vse štiri strani. Pravi, da mu žena rodi. Kaj pa bo rodila? —

— Kako? —

— Ali belega rodi, te vprašam, ali rdečega? —

— Kako? —

— Kako, kako! Gleda me kakor gos strelo. Ali pričakuješ komunista, te vprašam, ali Rusa? —

— Kar ukažete, vaše blagorodje, to bom napravil — je rekel Koroljov in se globoko priklonil. — Ali lahko grem? —

— Pojdi, brat, pa obriši usta, da ne boš žene ostrašil. —

— Mogoče pa mi dovolite, da prenočim v selu? Časi so namreč nemirni, vaše blagorodje. —

— Že dobro, lahko prenočiš. No, pelji ju, Gavrilčuk. —

Arkadij Petróvič se ni poizkusil upirati. Bil je omamljen vsled strahu in presenečenja; bil je kakor zadavljen in napol mrtev. Mehanično se je priklonil in poslušno in medlo korakal za vojakom. Noč je bila dušecha in mučna, zrak je bil gost, a veter se je polegel. Vojaki so dremali na pragu.

Koroljov je dal Arkadiju Petróviču svojo veliko roko.

— Zbogom torej! Bog ti pomagaj, da bi srečno... Jaz bom že ostal kje pri kmetih. —

Arkadij Petróvič je stisnil Koroljovu roko in se vlekel za Gavriljčukom, pobit in omamljen. Na vasi je bilo še slišati smeh, toda hiše so bile kakor pazljive in ne vesele. Malokatero okno se je svetilo. Stopila sta zopet skozi vratica v krivem plotu, šla zopet skozi vrt, po zaspani in tihi poljani. Pod jablanami je šumela trava, nekdo se je gibal.

— Nehaj no, hudič, — je rekel oduren glas, — saj vidiš, da leži kakor mrtva! —

Že dobro, zate bo še, — je rekel drugi sopeč. Gavriljčuk je zmajal z glavo.

— Naši fantje se zabavajo. V vsaki vasi ugonobijo kakih dvajset deklet. —

Okoli skednja je bilo bolj svetlo. Nebo je razgrnilo modrikasti plašč, kakor brezgrešna žena svojo odejo: sveto božjo nagoto. Arkadij Petróvič je pokorno stopil v skedenj kakor domov. Gavriljčuk je zapahnil za njim vrata in mu rekel preprosto kakor sorodniku:

— Sedi tukaj, gospod, dokler ne pošljem k hiši straže. Saj so se vsi fantje razbežali. —

Skedenj je bil poln tenkih glasov: cvrčki so vrtali stene.

III.

Arkadij Petróvič se je zvalil na zemljo. Prejšnja topost ga je minila. Zdaj ga je zibal nepremagljiv strah, ki se ni udal volji, strah, ki je neprenehoma pretresal vse telo in trgal misli v glavi, strah, ki je blizu stanja, v katerem se človek valja in si puli lase. Arkadij Petróvič je poskusil kaditi, toda cigarete so padale iz rok. Takrat se je skrčil, da mu je padla glava med kolena, stisnil z rokama tilnik ter začel monotom in tiho stokati z dolgim in slabim krikom:

— A-a-a... —

Ni več bilo skednja, v katerem so se dvigali nevidni klopčiči sopare, ni bilo sten, niti strešnih lukenj s kosi nočnega neba, bil je le še ta stokajoči, neglasni krik:

— A-a-a... —

Zdelo se mu je, da mu je zagnil težki zastor, skozi katerega ni mogla luč, vse, kar je bilo živega in gibljivega. Ne da bi se mu prikazala gola in naga grožnja: niti grožnje ni bilo niti strahu pred smrtjo, le ta srčen krik zadnjega in živinskega obupa je bil:

— A-a-a... —

Dvignil je glavo: telo je bilo slabo, noge, glava in roke so postale lesene. Arkadij Petróvič se je ogledal z očmi, ki so bile vajene na temo.

Na saneh, kjer je sinoči brisal Koroljov krvavi nos in ravnal pod seboj slamo, je sedel človek.

Videla se je brada, redka kakor mah. Ali je kašljal ali si hotel popraviti glas.

— Kdo je tu? — je vprašal Arkadij Petróvič. — Človek se je ganil, a njegovih oči ni bilo videti v temi.

Rekel je razdraženo s sikajočim glasom:

— Kaj se reče kdo? Tudi kristjanska duša. —

— Ali so vas tudi aretirali? —

— Menda so... Ne samo, da so aretirali, še po ustih so me dvakrat, hudiči, gosposki lakaji! Glej no, stara mamica, to ti je življenje, sam malinovec. Vaš obraz, gospod, pa se mi zdi hudo znan. Ali vas nisem jaz sinoči tukaj stražil?

Arkadij Petróvič je pogledal natančno in spoznal v človeku, ki je sedel na saneh, rdečega vojaka Kovaljova, istega, ki je postavil puško v kot in udaril po ustih kmeta Koroljova iz sela Ganjina. Zdaj je bil brez kape. Ovratnik njegove modro-rdeče vezene srajce je bil raztrgan. Plašč je zlezal z njegovih ozkih pleč. Lasje so se prilepili na ozko, nizko čelo. Bil je hud in tepen; česal si je podbradek, spuščal si je skozi prste rdečo brado, pogosto pljuval, legal v sani in se zopet sunkoma vzdigoval.

— Jaz sem vojak rdeče armade ruske sovjetske republike; a kako ste vi zopet prišli sem, gospodič? Ali ste tudi vi z federativne strani?² Moj Bog, to so razmere! V prejšnjem času se je spoznal vsak človek: ta stopa gosposki, se šopiri z verižico za uro, vzdiguje glavo kakor puran, — oni pa je delavec s steklenico žganja v žepu. Zdaj pa je vse narobe. Kako češ presoditi, kdo je delaven človek in kdo je zajedalec. E-eh! —

— A kaj pa ti, grdoba, renčiš? — je ostro in strupeno rekel Arkadij Petróvič. — Smo že prenesli dosti podlosti radi vas. Vse vas, sodrga, je treba obesiti na vejo. In vas tudi bodo, bodo, le miren bodi, golobček. Jaz sam ti potegnem klop izpod nog, le ziblji se na vetru kavkam v hrano. Oj, ti bedasto ljudstvo! Židom si šel služiti, komat si si dal na vrat. Vam je treba palice; vse vas je treba tepsti do smrti — samo tega vam je treba! Ti si me spravil na be-raško palico in me vrgel iz stanovanja na mraz, kakor da si nisem

² T. j. z boljševiške. Prim. „Ruska sovjetska federativna republika.“ (Uradna označba države.)

hranil v potu obraza za stare dni. Jaz sem delal v potu obraza, ti pa si tulil: vso oblast proletarijatu! — Da bi prišel hudiču na rogove ti in ves tvoj proletarijat! Boš že videl... —

Jeziti se in se hudovati je bilo laglje kakor molčati. Arkadij Petróvič se je vzdignil s krme, si odpel zgornje gumbe plašča in si zrahljal ovratnik. Vesela zmagovalna zloba je sikala v njem:

— Eh, ti! E-eh, t-ti! Pokažemo vam, boš že videl raj na zemlji! —

S trdnim korakom je stopil od ene stene do druge, se pripognil, vzdignil kol in ga vrgel v kot.

— T-ti! —

Kovaljov je pustil viseti noge iz sani: bil je zdaj brez škornjev, v prepotenih capah. Pustil je viseti noge, potolkel je z njimi po zemlji in rekel z bolešno tožbo v glasu:

— Zakaj se puntaš, česa se veseliš? Ali se veseliš človeške smrti, gospod? —

Nič več ni rekel. Tudi Arkadij Petróvič ni nič rekel, ampak je obmolčal. Tema je zaslutila jutro in zakričal je petelin: hripavo, toda pogumno. Postalo je hladneje, bolj ostro je zadišala zemlja, trava, močvirje — menda se je vzdignila nad njim megla, pričela valovati in leteti k solncu, ki še ni vzišlo in se je šele pripravljalo, da bi vstalo. Arkadij Petróvič je obstal ob steni, gledal njene hlode, špranje in grče. Iz špranj je silila mlečna svetloba. Bila je blede-siva, kakor obrazi vlačug, ki dremljejo v mestu ob ogljih.

Nenadoma je rekel: ne srdito, po človeško:

— Mogoče se konča še vse dobro, Kovaljov.

— S stenko se vse konča, je rekel Kovaljov, — kroglja bo najina žena.³

In še enkrat je besno zakričal petelin, zdaj že brez hripavosti, skoraj nič zaspan.

Arkadij Petróvič se je stresel od vlažnosti, pogledal v svetle špranje in vprašal:

— A zakaj ne poskušiš uteči? Saj ni nikogar na straži. —

— A zakaj pa ne vi? —

— Jaz sem bela kost;⁴ meni ni treba. —

— Naj bo bela, pod ključ si pa le prišel. —

— Sem, po nesporazumljenju. —

— Kakšno pa je sporazumljenje dandanašnji; zdaj se razume samo eno: ali po ustih, ali pa v nebeško Čeko.⁵ Uteči pa se ne da

³ Izraz narodne pesmi.

⁴ Označba za plemiče. Kmetje so „črna kost“.

⁵ Č. K. — čezvičajnaja komisija (izredna komisija za pobljanje protirevo lucije). Njeno ime pomeni smrt.

— vrata so zapahnjena. Oblezel sem vse stene, pa ne, ne gre. Mogoče bi se dalo zid podkopati, toda s čim naj kopljemo? Kakor že je, tako pač tudi bo. —

— No, kaj, brat, se bova udala. Ali veruješ v Boga, ali v Demjana Bednega?⁶

— Po krščansko verujem — je odgovoril Kovaljov enostavno in otožno.

Za stenami je postajalo menda nebo vedno in razločno svetlejše. Muzikalno šumenje je šlo skozi listje jablan. V rži, kjer so ob zarji ceste bele, kakor kreda, so sladko raztegnile svoje mameče telo poljske rusalke, one, ki rade zavajajo zvečer v rž mlade fantiče in se jim laskajo, jih mučijo in ščegetajo do smrti. Po vrtu je šel k skednju človek kakor medved, njegov korak je bil od daleč slišen. Arkadij Petróvič je pazljivo poslušal in zapel ovratnik svojega citronasto-rumenega plašča. Koraki so se bližali in se ustavili poleg vrat. Slišalo se je, kako je potegnila sigurna roka klin iz zapaha in ga vrgla na tla. Vrata so se vdala, polagoma je vstopil črnobradi človek, si stisnil brado v pest, pazljivo pogledal in vprašal z od spanja hripavim glasom:

— Zdravstvuj, prijatelj, ali si še tukaj? —

V pepelnato-sivem svitanju je spoznal Arkadij Petróvič Koroljova. Koroljov je bil umit in počesan. Na obrazu ni bilo več krvavih sledov. Samo razsekana ustnica je bila še črna.

— Glej, pa ti si tudi tukaj, prijatelj! — je rekel Koroljov dobrodušno, ko je zagledal Kovaljova. Črna brada se je razširila, ko mu je smehljaj raztegnil usta. Pogledal je streho. Iz gnezda pod tramovi je švignila lastovka, zažvižgala s perotnico in je nad glavo Koroljova zletela v prostost. Ni ji bilo mogoče slediti z očmi. Koroljov je pogledal za lastavko, potem pa je pogledal nepremično in mračno slabega in malega Kovaljova, ki je stisnil pod seboj noge.

— No, ti si me pa pošteno sunil, prijatelj, — je rekel s poudarkom. — Pred vsem pa — čisto za nič. —

Pogladil si je brado in rekel: „Ta-ko, ta-ko.“ —

— Nihče vaju ne straži, prijatelja. Lahko gresta na prosto, kamor kdo hoče. —

Potegnil si je hlače kvišku.

— Dokler še vsa vas spi. —

⁶ Komunistični protiverski pesnik.

— No, kaj pa straža, je rekel Arkadij Petróvič, skrivaje razburjenje. — Saj so vendar povsod straže. Ne vemo, kje gre fronta. To je nevarno, riskantno; kako je to mogoče? —

— No, ali nisem nemara tukaj doma, saj sem tukaj kmet, bom vaju spremil. Nikar se ne obotavljajte, dokler ne vstane solnce. —

Zunaj so dihala prsa trpki, sveži zrak, kakor vedno pred razsvitom, ko zemlja še zmrzuje in pričakuje prve poljube počasnega letnega solnca. Šli so molče: spredaj Koroljov, z mogočnimi, kakor železnimi rameni, za njim pa ramo ob rami Kovaljov in Arkadij Petróvič. Šli so za hišami, preplezali vaško ograjo in stopili na polje, sveže in sočnato, ki se je kadilo od rose; bilo je polno zobnika in dišeče vlažnosti. Pljučnik, medeno-rumeni lisjak, škrobotec, bele puščice in marjetice so se zbujele in migljale v zelenju; v njihovih očeh so se iskrile radostne solze.

Trije so šli po shojeni stezi. Kovaljov je rekel:

— Kam pa se naj zdaj podamo, tovariši? —

Ustavili so se in pogledali proti vzhodu. Nad črto horizonta se je nebo nalilo s krminom in veselo zardelo. Nenadoma se je vzdignil tik nad zemljo hladen veter. Trava je zašepetala jutranji psalm, psalm solncu, psalm nebu, psalm zemlji, zemlji, ki se poliva s krvjo in rodi pod udarci kopit žito in travo. Ej, živi naj ta, ki zna poljubovati vsako zemljo!

— Pridemo do gozda, — je rekel Koroljov, — za tem gozdom pride steza. Greš naravnost, prideš do ceste, a na cesti stojijo rdeči. A je še ena steza, ki pelje v Listovec — v Listovcu stojijo kadeti. Katera steza je komu pri srcu, to si lahko izbereta, prijatelja. —

Pogledal je proti nebu, se namuznil in rekel:

— A moja žena, slutim, je rodila nocoj. — Šli so naprej naravnost čez travnik. Na vzhodu so se gnetli kakor otirače dolgi oblaki — hipoma so zabliskali, se vneli in postali škrlatni — priplavalo je kraljevo solnce. Kovaljov je vtrgal bilko, jo pregriznil in vprašal neodločno:

— Torej po zunanosti ste menda izobražen gospod. Kakšno mnenje morate imeti glede tega, kar se godi.

Arkadij Petróvič je hotel povedati svoje mnenje, pa se ni ničesar zmisлил. Nasmehnil se je in rekel nerazumljivo:

— Rusija nad vse. —

— Gotovo, da je Rusija, seveda Rusija, toda glede bratomorne vojne naprimer? Glejte, jaz sem mu usta razbil — zakaj? Ali jaz

vem — zakaj? Ne vem. Mi bijemo one, oni pa naše, po vaseh pa umira ljudstvo od lakote in gospodarstvo je uničeno. Po mojem je treba nazaj domov; dovolj je že. —

Arkadij Petróvič je pogledal Koroljova, Kovaljov je pogledal Arkadija Petróviča. Ozrli so se drug na drugega in šli proti gozdu, z obrazom proti vzhodu, vsi v vrsti. Šlo se jim je tako lahko, kakor bi bili slekli hlače in srajce. Šli so in žvižganje zgodnjih lastovk je spremljalo njihove korake.

C. Golar:

Spominska knjiga.

Jaz pa bom kupil
v rožo oblečeno,
z zlatom preoblečeno,
s kamnom rdečim,
v solncu žarečim,
knjižico Tebi v spomin.

Vanjo narisal bom
solnčece zlato,
pisano trato,
snežne planine,
cvetne doline,
ljubica, Tebi v spomin.

Vanjo napisal bom
pesmice mile,
ki so rodile,
moje jih strune

daleč na tujem
Tebi v spomin.

V tihih večerih
boš se spominjala,
kako sem Te ljubil
tam za gorámi,
tam za vodámi,
moje prelepo dekle.

Ko pa bo cvetje
rož se ospelo,
moje zvenelo
trudno srece,
knjiga ostane
Tebi v spomin,
mojih bo priča
ran, bolečin.

Gliša Koritnik:

Pesem.

Dekle zlato, kaj te čaka,
ko iz jutranjega mraka
dan zbudi se smehljajoč —
sanje zlate, lahko noč!

Dekle zlato, ali sluti
duša tvoja v tej minuti,
kaj prinese beli dan
mladim rožam sred poljan?

Kaj obišče slavčkov gnezda?
Kam se utrne sreče zvezda?
Kdaj odklenka zadnji zvon
čez večerni nebosklon?

Dekle zlato, kaj te čaka? —
Plašč ti stkem iz sanj iz mraka,
da se varno skriješ v njem —
da se skriješ težkim dnevom...

Zemlja naša mati.

(Dalje.)

IV.

edtem je Agata kakor ranjena pribežala domov in se skrila v čumnato ter jokala. Štrelovka jo je slišala huškniti skozi vežo, pa je iz radovednosti godrnjaje prišla za njo. Ko je videla, da deklica joče, jo je vprašala, kaj se je zgodilo.

Agata ni odvrnila ničesar. Obraz je tiščala v dlani in se krčevito stresala.

Štrelovka je še parkrat ponovila svoje vprašanje, ko je pa le videla, da ne dobi odgovora, se je razjezila:

„Seve, mehkužnica gosposka! S teboj je vedno tako! Kadar pride priložnost, da bi si lahko prislužila kaj malega in pomagala sebi in meni, se začneš cmeriti in kisati. Misliš, da ti bodo ljudje nosili v hišo vbogajme?”

Agata se ni dosti zmenila za materine besede, kar je Štrelovko še bolj jezilo.

„Kakopak,“ je rentočila, „misliš, da se boš res danes kujala doma, ko je taka lepa priložnost v Dolini. Kar hitro se mi odpravi, pa z menoj k Ščemetu!”

Tedaj se je Agata vzravnala in se ozrla s svojimi brezizraznimi očmi proti Štrelovki:

„Mati!”

Njen glas je bil izmučen in trd, a Štrelovka ni odjenjala.

„Nič mi ne uganjaj neumnosti, ko veš, kako je z nama. Če pa še ne veš vsega, naj ti zdaj povem, da je bajta zadolžena in da jo nama lahko prodajo, kakor se zljubi upnikom.”

Agati so omahnile roke. Izraz nenadnega trpljenja in gorja, ki se je jelo s tako naglico kopičiti pred njo, je polepšal njen objokani obraz. Kakor mučenica je bila, ki trpi, pa se ne zaveda krivde.

„Dolg imava, mati?”

„Dolg,“ je rekla Štrelovka. Tako je bilo, kakor da je mukoma dvignila in nenadoma izpustila težak kamen iz rok.

„In mi do danes niste nikoli nič omenili tega —“

Mati je molčala, hčerka pa je nezaupno begala sem in tja s svojimi mrtvimi pogledi, kakor da hoče za vsako ceno odkriti izraz materinega obraza.

„Dolg, dolg,“ je ponavljala in vzela palico v roke. „Dolg, dolg. — Povejte, mati, ali ste se zadolžili zavoljo mene?“

Štrelovka se je zdrznila. Doslej ni bila vajena takih razgovorov. V Agati je videla nesrečnega otroka, ne pa bitja, s katerim bi se mogla razgovarjati in posvetovati o vsem, kar jo teži.

(Dalje prih.)

Miha Maleš:

TINCA

Zemlja, narod in narodnost.

Kakor na značaj posameznega človeka, tako vpliva zemlja tudi na značaj celega naroda. Cela oblika zemlje in njena karakteristična zunanost dajeta stalen značaj telesnim in duševnim lastnostim naroda. Kulturni, verski in politični vplivi se pogosto menjajo, trajne lastnosti pa vtisne narodu samo zemlja. Ona ima največ možnosti, da pospešuje ali ovira razvoj vsakega posameznega naroda. Gorata, skalnata zemlja je vzgojila narod s popolnoma drugim značajem, kakor ravna, mehka ali obmorska zemlja. Tam je zrastel trd, krepak, neomajan rod, tu mehak, veseljaški rod, ki ne pozna onega trdega in težkega življenja gorskih prebivalcev. In tako se ne razlikujejo narodi med seboj samo po jeziku, temveč tudi po lastnostih, ki jim jih je vtisnila zemlja. Ona tvori podlago za razvoj kulture vsakega naroda. Tudi našemu narodu je vtisnila kulturo demokratskega kmetskega naroda, ki prevladuje v celi državi. In ravno ta zemlja ga je že iz navedenih razlogov čuvala cela stoletja pred poginom, in po zemlji mu vtisnjene značilne lastnosti, ki se zelo razlikujejo od onih sosednje zemlje, so omogočile razvoj naših jugoslovenskih plemen, vtisnivši jim znake nerazločljive skupnosti, znake enotnega, kmetskega in demokratskega naroda.

Iz te nerazločljive spojivke naroda z zemljo izvira pa tudi pravo do samoodločbe naroda. Ako ne bi bilo zakona, po ka-

terem je narod produkt rodne zemlje, bi se težko bojevali za one dele naše domovine, v katere so vpadali in si jih osvajali sosedni, nam sovražni narodi. Popolen in svoboden razvoj naroda je zajamčen le tedaj, ako je združena vsa zemlja, na kateri biva narod v eni državi. Na svoji zemlji si je ustvaril naš narod tisočletno narodno tradicijo, katero prenašajo od pokolenja do pokolenja oni, ki živijo v stalni zvezi z zemljo. Tako spaja zemlja in ljubezen do nje mrtva in živa ter vsa bodoča pokolenja v eno, nepretrgano verigo. Tako razmerje do zemlje nudi narodu čisto gotovo нравstveno podlago in disciplino ter mu omogoča prenesti vse boje in težave za svojo zemljo. To smo zlasti spoznali za časa svetovne vojne, ko je sleherni, ki je bil iztrgan iz domače grude v nestrpnem hrepenjenju pričakoval povrnitev k njej, ko je pa tudi vesoljni svet hrepenel po združitvi vsega tega, kar je ime- noval svojo rodno zemljo.

Samostojna narodna država je bila človeku, ki živi na zemlji, čisto naravni cilj vsega narodnega in političnega hrepenenja, nekaj samoobsebi razumljivega. Istotako je pa njegova naloga, da po doseženem cilju zgradi in ojači svojo narodno državo ter jo brani proti slehernemu, ki bi mu jo hotel odvzeti. Naš narod je v letu 1918. dosegel popolno svobodo in ravno zaradi tega si moramo postaviti nov vzvišeni cilj, vstvariti nov narodni program, ki ne nosi na sebi pečata suženjstva. Narodnost ne obstoja samo v jeziku — ta nam je zagotovljen z ustanovitvijo narodne države — temveč tudi v državi, v politiki, gospodarstvu, v socialnem življenju, v нравnosti, znanosti, v filozofiji in umetnosti. Naša narodna politika mora dobiti obsežnejšo vsebino, pojem same narodnosti se mora razširiti in poglobiti. Naš narodni program mora obsegati delo v vseh naznačenih smereh in v vseh naenkrat, vsled česar moramo znati narodno delo razdeliti in delati koncentrično za izvršitev tega programa. Ljubezen do naroda in domovine se ne sme izražati samo v običajnih frazah, temveč v pripravljenosti za osebne in gmotne žrtve.

Istočasno se moramo pa zavedati, da je narod član večje celote, da je del ljudstva. Nobena država nima v novi dobi niti pravice, niti možnosti živeti sama zase — in izmenjave idej med narodi ni mogoče omejiti. Ravno iz teh ozirov je mednarodno združevanja potrebno in koristno. Mednarodnost pa predpostavlja narodnost. Mednarodnost ne pomenja za nas nenarodnost ali celo še protinarodnost. V breznarodnosti ni niti umetnosti, niti resnice, niti življenja. Narodni čut ni in ne sme biti v sporu z

mednarodnostjo. Vse, kar delamo za narod, hočemo da velja tudi za ljudstvo. Ravno narod, ki živi in dela v pretežni večini na zemlji, hoče in mora iskati stikov z narodi, ki imajo iste težnje in ista stremljenja, da se združijo v veliko mednarodno zemljoradniško enoto.

Metod Dolenc:

O streljanju na Slovenskem.

e govorimo danes o „streljanju“, mislimo pri tem le na streljanje s smodnikom. Odkod pa je naše ljudstvo poznalo smodnik? To vprašanje nas vede do predvprašanja: Kdo in kdaj je znašel smodnik? — Navadno se misli, da je iznajdba smodnika delo meniha Bertolda Schwarza, ki je živel v 14. stoletju. Ali ta je bosa! Novejši zgodovinarji so dognali, da so poznali smodnik že veliko prej alkimisti, t. j. taki možje, ki so se trudili, da bi iz raznih manj vrednih

kovin napravili zlato, in so si tudi še z drugimi enako čudeznimi poskusi ubijali glave! Pač pa je skoro gotovo, da je Bertold Schwarz iznašel način, kako naj se uporablja smodnik, da vrže krogeljo iz železne cevi. Iz te, gotovo zelo imenitne iznajdbe pa se je razvilo vse streljanje, ki je spremenilo prejšnji način bojevanja tako temeljito, da so postali vitezi s težkimi oklepi, mogočnimi štiti, dolgimi meči itd. — odveč.

Moč smodnika so Slovenci spoznali večalimanj gotovo že v 15. stoletju. Najprej so se izkoriščevala smodnikova raznesilna svojstva pri večjih morilnih orožjih, pri topovih in možnarjih. Kdo se ne spominja izza mladih let na mično povestico o Erazmu Logarju (Lueger) iz gradu Predjama? Da ga ne vlové, zaprl se je ta vitez v svoj skalnati grad, ki pa je bil zvezan po tajnih rovih z izhodom v Vipavsko dolino, odkoder je dobival živila. Oblegovalci so hoteli Erazma s posadko vred izstradati, on pa se jim je rogal in jim nekoč spustil četrť pečenega vola po vrvi nizdol — v zasmeh. Ali računalni z izdajstvom! Njegov sluga se dogovori tajno z oblegovalci, da jim bo dal znamenje, kedaj se bo nahajal Erazem na nekem mestu, kamor je moral vsaki dan hoditi po potrebi. Znamenje je bilo dano — pisatelj povestice Malavašič pravi, da je Erazmu gorela

„mrtvaška luč“ — in iz štirih topov hkrati so ustrelili Erazmovi sovražniki; v glavo in stegno zadet od zdrobljene skale je plačal Erazem svojo lahkomišelnost zaupljivost s smrtjo. Ta povest ima zgodovinsko jedro; godila se je okoli l. 1485. in nam služi v dokaz, da so koncem 15. stoletja v naših krajih že okušali novi način bojevanja — s topovi.

Pa Slovenci so kmalu tudi še z druge strani spoznali morilno orožje, ki se v njem pali smodnik. Turki so pridrli prvi pot v slovenske dežele leta 1396. in so postali tekom sto let, osobito za vlade „zadnjega viteza“ Maksa I., že stalna nadlega, prava božja šiba naših prednikov. Imenovani vladar je odredil posvet štajerskih, koroških in kranjskih poslancev v Mariboru in sklenjeno je bilo, da se pošlje 1200 suličarjev (Landsknechte) na slovenskohrvaško mejo. Ti suličarji so bili posebne vrste vojaki, ki so bili oboroženi z oklepom, mečem, pet metrov dolgo sulico in pa — z dvema pištolama. Maks I. je imel v te svoje vojake posebno veliko zaupanje. Ali še tisto leto se je pokazalo, da so bili za nič! Turki so pridrli, suličarjev, ki so bili sebosobno kmetom ves čas v veliko nadlego, — pa ni bilo nikjer!

. . .

V 16. stoletju je postala raba smodnika že precej znana stvar. To vidimo najboljše iz knjige *Codex Austriacus*, v katerem so zbrani stari cesarski patenti izza novega veka do Marije Terezije. Že v začetku te knjige trčimo na ukaze glede smodnika in solitarja; prvi je izšel 1538. leta, poznejši so bili iz let 1606, 1691, 1703 (o nadaljnjih bomo govorili niže zdolaj). Ali istotako pa je vlada kmalu začetkom novega veka prepovedala kmetom n o s i t i morilno orožje. Dne 23. januarja 1533 izide namreč ukaz, da kmetje ne smejo orožja n o s i t i, toda p o s e s t orožja jim ni bila prepovedana; nasprotno, ukaz veli, da naj orožje doma hranijo in če pride poklic za vojsko ali če bije plat zvoná v znamenje, da je pridrl Turek v deželo, naj vzamejo orožje in hitijo v bran. Seveda je bila ta cesarska zapoved izdana na Dunaju in je gotovo precej časa trajalo, preden se je v naših krajih uveljavila. Pri nas začetkom novega veka ročno strelno orožje sploh ni bilo med kmeti razširjeno. Zato nam bo razumljivo, da prvi kmetiški upor za „staro pravdo“ iz leta 1515. ni mogel imeti uspeha, ko so šli kmetje s kosami, vilami, sabljami, beti nad nasprotnika, ki pa je že nosil morilno orožje, basano s smodnikom. Zgodovina nam pravi za ta kmetiški punt, da so uporniki razpolagali le z enim topom, ki ga jim je prepustil plemič Glanhofer, ko je potegnil s kmeti. S tem edinim topom so oblegali Andreja Lamberga na Črnelem. Nasprotniki, osobito pa krdelo Zige Ditrich-

steina, so imeli več topov, vojščaki tudi že puške, torej ni čudno, da je imenovani pri Brežicah kmetiško vojsko z majhnim trudom premagal.

Po tem kmetiškem uporu so se stvari že precej izpremenile. V l. 1552. so na kranjskogoriški meji določili, da bodo z ozirom na rastočo turško nevarnost jemali novake, in sicer enkrat 600, drugič 1200, pa so rekli, da naj se odbere vsaki 3., 5. ali 10. mož, ali pri tem naj se pazi kolikor mogoče na to, da se vzemo taki, ki znajo streljati s puško. Turški napadi so bili torej dobra šola za naše ljudstvo, da se je pripravilo na boj s sovražnikom tudi s strelnim orožjem na smodnik. Ko je tedaj prišlo zaradi nečloveške krutosti vlastelinov do drugega kmetiškega upora „za staro pravdo“, uporniki sicer še niso imeli vseskozi cesarskim četam enakovrednega orožja, osobito ne topov, pač pa je bil že marsikateri „puntar“ obo-rožen s puško. Zgodovina nam pravi, da je že v l. 1571. ranil strel iz uporniške puške grajskega vratarja v Susedgradu, a kmetje so še isto leto v gradu Brdovcu naplenili nekaj pušk. Isto so storili tudi v letu 1572., ko so več gradov oplenili in pri tem posebno pazili, da dobé v svojo pest čim več sabelj, pušk in topov. Začetkom l. 1573. so uplenili v Cesargradu ob Sotli zopet mnogo pušk in streliva. Naskočili so mestece Brežice, ki so ga meščani branili s tem, da so streljali iz največjega topa v uporne čete. Če uvažujemo, da so bili kmetje, ki so štelili na tisoče in tisoče, — glavna četa je imela 16000 mož —, premagani takorekoč od peščice vojakov, potem moramo priznati, da je njih poraz v najvišji meri pripisovati dejstvu, da kmetje niso bili zadostno opremljeni s strelnim orožjem in strelivom .

. . .

Druga kmetiška vojna je končala s tem, da so vojskovodjo Matijo Gubca dne 15. februarja 1573 v Zagrebu kronali z razbeljeno železno krono na razbeljenem prestolu. Pa tudi poslej je naše ljudstvo prišlo še mnogokrat v neljube stike s cesarskim vojaštvom. Med tridesetletno vojno (1618—1648) so bili naši kraji mnogokrat določeni za vojaška prezimišča. Zapisniki Kostanjeviške opatije o vinogorskih sodnih zborih nam n. pr. živo pričajo, kako nepriljubljeni so bili podivjani vojaki s Tirolskega, ki so taborili na šentjernejskem polju, a so bili vse prej kakor pošteni glede tuje lastnine! Iz ljubljanske mestne kronike pa vemo, da so vojaki regimenta Ferrari leta 1645 povzročili v Ljubljani sami rabuko, ki je končala s tem, da so vojaki mušketerji streljali v meščanstvo, nakar je tudi to vračalo šilo za ognjilo in streljalo nazaj, konec pa je bil ta, da so

na obeh straneh obležali mrtveci. Gotovo ni neopravičena domneva, da je bil tudi ta dogodek nekoliko povod, da je cesarska vlada izdala 16. junija 1654 nov patent, v katerem se je — nekako mimogrede — izreklo, da naj se tudi meščanom ne dovoljuje nositi strelno orožje, razen če gredo na daljno potovanje.

Dve tri desetletja pozneje pa piše slavni Ivan Vajkarta Valvazor v svojem velikem delu „Slava vojvodine Kranjske“ (Die Ehre des Herzogtums Krain), ki je izšlo leta 1689., da so za njegovega časa hodili slovenski kmetje ob meji proti Hrvaški oboroženi s puškami, tuptam pa so nosili namesto dolgih pušk — čakane, t. j. palice z železnimi kljukami. Kako je mogoče, da so naši očanci kljub prepovedim z cesarskega Dunaja glede nošnje orožja, ki so se od časa do časa ponavljale, hodili po svetu vendar le oboroženi? To si moremo pač tako razlagati, da so podrejene gosposke to deloma iz nevarnosti, deloma iz nemarnosti trpele, ker so bile za tistih časov v deželi take prilike, da ni bilo varno hoditi po deželi brez orožja. Osobito velja to za Dolenjsko, ki je mejašila na žumberške naselbine Uskokov. Ti so se razvili sčasoma v roparske tolpe, ki so nalik svoječasnim tolpam plenile po dolenjskih gradovih, samostanih in župniščih. O takih napadih nam poročajo tudi zapisniki vinogorskih zborov kostanjeviškega in pletrškega samostana na mnogih mestih. Ni čuda torej, da je bilo med ljudstvom dovolj strelnega orožja in da so ljudje ne samo doma hranili, ampak tudi izven hiš nosili puške.

Omenili smo baš vinogorske zборе. Naj tukaj čisto na kratko to stvar razložimo, ker ni še splošno znana, a je to potrebno za razumevanje naslednjih izvajanj. Vinske gorice so namreč imele neke posebne pravice glede uprave svojih zadev in glede sodstva, ki jih drugi prebivalci niso imeli. Temeljile so tiste pravice v t. z. gorskih bukvah, ki so bile izdane na Dunaju l. 1543., a so bile že zgodaj prevedene na slovensko in so se morale pred vsakim zborom prečitati. Enkrat ali dvakrat na leto so se namreč shajali vsi posestniki vinogradov in drugi prebivalci gorice ob določenem času na določenem mestu, n. pr. na dan svetega Gregorja spomladi, ali svetega Lovrenca poleti, pod cerkveno lipo ali na dvorcu itd. Tu sem je prihajal njihov gorski gospod, grajščak ali predstojnik samostana, da je vodil celo zborovanje. Eden izmed najuglednejših zborovalcev je bil izbran za starešino, njemu ob strani so stali dvanajsteri, ponekodi štiriindvajseteri sodniki. Vsi skupaj so se najprej posvetovali o splošnih potrebah in zadevah, ki se tičejo cele gorice, n. pr. kdaj in kako treba poti po-

pravljati, kedaj se prične s trgatvijo, i. sl. Ko je bil ta splošni posvet končan, pa so prišle na vrsto pritožbe gosposke ali gornika, ki je bil nekakšen župan na gorici, nato pa tožbe med kmeti samimi. Sodniki so vse te pritožbe in tožbe poslušali in izdajali o njih svoje sodbe. O vsem, kar se je sklenilo, ukrenilo ali razsodilo, pa je grajski pisar napisal zapisnik.

Takih zapisnikov nam je iz raznih krajev več tisoč ohranjenih. Če beremo te zapisnike o sodbah kmetiških sodnikov iz 17. in 18. stoletja, torej tudi iz časa Valvasorja, trčimo mnogokrat na primere, kjer je bil predmet posvetovanja ali pa povod za tožbo — strelno orožje. Tako čitamo v nekem zapisniku o vinogorskem zboru na Bučki z dne 16. septembra 1608, da so sklenili vinogradniki s pritrdilom navzočega kostanjeviškega opata, da je dovoljeno malopridne ljudi, ki se jih zaloti ponoči v vinogradu, kratkomalo ustreliti; le, če se jih ujame po dnevi, naj se jih, ako nimajo nikakšne imovine v gorici, privede pred gorsko gosposko. Tudi čitamo zelo mnogokrat v zapisnikih o vinogorskih zborih — tudi še sredi 18. stoletja! — da naj se osobito preišče, ki se jih zaloti pri škodi v vinogradu, — ustreliti, (dočim naj se govedo vjame in povede za rubež pred gornika.) Ali naj si mislimo, da je bila pri vsaki zidanici, v kateri so vinogradniki prebivali, puška, ali so imeli le določeni stražniki nositi puške, tega ne moremo natančno dognati; ampak verjetnejše se nam zdi prvo, ker o nastavljenih stražnikih v nobenem zapisniku ni govora.

Da je bilo precej pušk po dolenskih hišah, smemo sklepati tudi še iz naslednjih pravd, ki so zabeležene v zapisnikih kostanjeviškega ali pleterskega samostana. V letu 1619. je tekla v Pleterju pravda, ker je neki plemič Sigersdorf napravil hišno preiskavo pri nekem kmetu čisto samolastno, češ, da mu je bila ukradena ovca in da sumi, da jo je tisti kmet ukradel. Ovce ni našel, pa mu je navzlic temu kar na svojo pest zarubil — v hiši najdeno puško. — O hudi nesreči, ki se je pripetila vsled posesti puške, nam pripoveduje zapisnik pleterskega samostana iz leta 1624.: Mož je dobil od toženca puško, da bi šel na lov. Ker je pa ni mogel ali znal razbasati, vtaknil je cev puške v ogenj. Puško je razneslo in mož je na ranah, katere je pri tem dobil, umrl. Svak tega nesrečnega moža je tožil v imenu vdove in njenega sinčka za odškodnino onega, ki je puško posodil. Sodniki so nasprotnike lepo poravnali in izmirili. — Iz še poznejšega časa — zapisnik na Raki, 12. marca 1668 — imamo dokaze, da so vinogradniki hranili po več pištol na svojih domovih. Malopridni sin toženca je ukradel tožniku dvoje pištol,

ena se je našla na domu toženca. Tat je pobegnil — z eno pištolo. Tožnik hoče imeti škodo povrnjeno. Sodniki so pritožbo odbili, češ, naj si išče odškodnine pri tatu, ne pa pri njegovem očetu. Iz 18. stoletja imamo zapisnik o pravdi iz Kostanjevice z dne 20. januarja 1742, ki se je začela, ker je nekdo iz nepazljivosti obstrelil dekle, da je postalo za vedno nesposobno za delo ali za možitev. Njen oče je tožil za odškodnino. Toženec je ugovarjal, da se je pripetilo nesrečno naključje, za kar da ne odgovarja. Sodniki pa so ga obsodili, da mora takoj plačati stroške za lečenje, za ostalo odškodnino pa naj se z lepa poravna s tožnikom. Poleg tega vsega pa so pridržali kaznovanje toženca gosposki.

Ti primeri, katerim bi lahko dodali še mnogo drugih, iz zapisnikov o vinogorskih pravnih, kažejo pač jasno, da vladne naredbe o nošnji orožja niso dosti izdale. Orožja je bilo mnogo med ljudmi in nesreč se je pri tem pripetilo brez dvoma tudi dovolj.

(Konec prih.)

Fr. Zelenik:

Iz zgodovine žitnih cen.

ovore, da je zgodovina najboljša učiteljica. Ne bomo preišljevali, koliko je resnice na tej trditvi, priznati pa moramo, da je zgodovina gospodarstva jako zanimiva. Škoda je le, da se ta ne podučuje, ampak so nam natrpavali naše trde buče v srednjih šolah z nešteti letnicami rojstev že zdavnaj strohnelih veličanstev, vojskovodij in vojn, kot da bi imeli vsi namero postati kedaj generali in maršali, kot da bi bilo vojskovanje in pobijanje glavni smoter človeškega rodu.

V tem oziru se tudi danes ni nič izpremenilo. In vendar bi bilo bolj pametno in za vsakega bolj koristno, ako bi se učili v šolah zgodovine gospodarstva. S krvavo zgodovino se naj pečajo vojne šole, šole pa, ki pripravljajo mladino za mirno življenje, pa se naj pečajo z zgodovino gospodarskega razvoja.

V tem članku hočem podati kratki pregled razvoja cen zrnja, tega pridelka največjega dela človeškega rodu in tudi glavnega živeža vsega človeštva.

Trgovanje z zrnjem je tako staro, kakor je stara zgodovina človeškega rodu. Zrnje je dajalo tudi najstarejšim narodom glavno

hrano. Ali nekdanj se je vršilo trgovanje le v obliki izmenjavanja za drugo blago in ne za denar, ker ga niso ne poznali, ne imeli. Saj so celo stari Grki cenili premoženje po živini. Stari pesnik Homer n. pr. pravi, da je bojna oprema Menelausa bila vredna devet bikov. Prave trgovine z zrnjem niso poznali skoraj do naših časov, kakor bomo videli spodaj. Izmenjavanje in trgovanje z zrnjem se je vršilo v jako ozkih mejah in je bil vsaki kraj ali pleme navezano na lastni pridelek in na pridelek najbližje sosesčine. Daljši prevoz je bil radi prometnih in krajevnih težkoč nemogoč. Zato se je pa vrednost zrnja jako izpreminjala. Narodno-gospodarski pisatelj C. King, ki je živel od l. 1650 do 1710 na Angleškem, pripoveduje, da je za 10% manjša letina imela za posledico 30% povišanje cen, za 20% manjša letina 50% povišanje, za 40% manjša letina pa celo 280% povišanje cen. To so bile naravnost ogromne izpremembe, kojih posledic si danes ne moremo niti predstavljati.

V starem in srednjem veku je bila prva in najvažnejša naloga države in mest, da preskrbe prebivalstvo s kruhom. Država je izvrševala to nalogo na različne načine in z raznimi sredstvi. Mesta so zopet imela svoje predpise, ki so jim pravili „Tržno pravo“ in po katerem se je vršilo trgovanje z zrnjem. Po teh predpisih kmet ni smel prodati zrnja v klasju ali na polju, ne doma, ampak je moral ves pridelek, katerega je hotel prodati, pripeljati v mesto na trg. Zato pa se žitna trgovina ni razvila do novejših časov. Žitna trgovina v današnjem pomenu je stara komaj 60 let, ker pred tolikimi leti se je začela razvijati mednarodna žitna trgovina. Razvile so jo Združene države Severne Amerike, kjer so farmerji, kakor se pravi tam posestnikom, začeli dovažati velike množine svojega pridelka na trg. Združene države so v kratkem postale prvi in največji izvoznik zrnja. Pozneje se je pojavila na velikih tržiščih Rusija, ki je zadnja leta pred vojno zavzemala prvo mesto kot izvoznik zrnja. Danes je na prvem mestu Argentiniija, ker je rusko poljedelstvo jako nazadovalo. Velike množine zrnja daje Kanada, Avstralija, Egipet, Indija. Zadnja leta pred vojno je uvozila Evropa po 130 milijonov stotov zrnja, medtem ko je pred petdesetimi leti uvozila komaj 10 do 15 milijonov stotov. Te številke nam povedo ogromni razvoj poljedelstva in mednarodne trgovine z zrnjem.

Nekoliko predaleč sem zašel, vendar upam, da mi tovariš urednik ne bo kaj črtal iz mojega članka.

Navajam cene, kakršne so bile nekdanj v Vidmu na Italijanskem. Te cene so uradno zabeležene v starih listinah. Cene so označene v skudih, pa sem jih preračunal v predvojne krone.

100 kg pšenice je veljalo:

leta	K	leta	K	leta	K
1501	4.—	1564	13.—	1647	21.60
1522	5.15	1570	23.—	17. jan. 1648	18.—
1528	12.10	1576	8.18	14. febr. 1648	21.60
1542	4.10	1629	34.—	20. maj. 1648	18.—

Navajam cene pšenice na Francoskem. Tudi te cene so pre-računjene v predvojne krone.

100 kg pšenice je veljalo povprečno:

1200—1300	6.—	1536—1606	13.25	1836—1845	20.—
1301—1400	5.25	1607—1705	17.12	1846—1855	22.—
1401—1500	3.75	1706—1805	20.25	1856—1880	23.12
1501—1535	7.37	1806—1813	22.12	1881—1890	20.13
		1814—1823	21.12	1891—1895	20.37
		1825—1835	17.87	1896—1900	20.50
				1901—1910	21.—

V ptujskem okraju sem našel staro listino o zapuščinski razpravi leta 1821. Tam je zabeležena cena 1 kg pšenice z 7 krajcarji konvencijske veljave.

Oglejmo si cene pšenice na Angleškem. Te so najbolj točne in zanesljive kazalke vrednosti pšenice, ker Angleška ne pozna carine in tedaj carina tudi ni vplivala na ceno. Le od leta 1842. do 1845. je pobirala Angleška majhno carino.

Na Angleškem je stalo 100 kg pšenice povprečno:

Leta	K	Leta	K	Leta	K
1841—1850	24.—	1881—1885	18.—	1906	13.20
1851—1860	25.60	1886—1890	14.30	1907	14.40
1861—1870	24.80	1891—1895	12.80	1908	15.—
1871—1880	20.60	1896—1900	13.40	1909	17.30
				1913	19.—
				1914	19.20

V Nemčiji pa je veljalo 100 kg pšenice povprečno:

1886—1890	20.90	1901—1905	20.10
1891—1895	19.94	1906—1910	15.12
1896—1900	19.74	1911—1913	24.61

V pokojni Avstriji je bila cena vedno za dve do tri krone višja kot v Nemčiji.

Vse zgoraj navedene cene sem preračunal v predvojne krone, da lažje in hitreje primerjamo. Vpoštevati pa moramo, da so Nemčija, Avstrija in Francija že zgodaj vpeljale carino na zrnje, katera je vplivala na ceno. Posebno znatno se je zvišala ta carina leta 1906,

kar se izraža tudi v cenah že leta 1907. Iz primerjanja cen na Angleškem in v Nemčiji vidimo vpliv carine na ceno.

Iz zgorajšnjih podatkov pa tudi vidimo, da so bile cene pšenice dolga desetletja jako visoke in so šele v sedmem desetletju prejšnjega stoletja začele padati in so do leta 1896. zdrknile tako nizko, da poljedelec ni dobil niti polovico tega kot prej za zrnje.

Vprašali boste, kaj je povzročilo tako padanje cen. Že zgoraj sem navedel razne dežele, ki proizvajajo ogromne množine zrnja. Proizvodnja zrnja je tiste čase jako napredovala v Ameriki, pozneje v Rusiji, Argentiniji itd. in velike množine zrnja so tlačile ceno. Drugje obdelujejo zemljo s stroji in drugimi modernimi pripomočki, kar znatno zmanjšuje stroške in tako obdelovalec zemlje lahko cenejše prodaja. Škoda je imel tisti, ki je obdeloval svojo zemljo ekstenzivno, t. j. na star in površni način.

Kakor pa vidimo iz zgoraj navedenih cen, je zadnja predvojna leta zrnje zopet dobilo visoko ceno kljub ogromnemu pridelku. Poraba pšenice se je jako povečala, ker so se ljudstva navadila na boljše življenje in vse hrepeni po belem kruhu, čeravno je rženi, vsaj za moj okus, veliko boljši. Poraba prehitveva proizvodnjo in zato bo posebno pšenica imela vedno visoko ceno, pa naj se tudi pridelek še tako poveča.

Utva:

Idila. ✓

Pastarička,
drobna ptička
se nad vodo spreletava,
z repkom belim poigrava,
pozibava.

Z grma kos jo opazuje,
zlate šolničke obuje,
hitro smukne v črni frak,
nima tega ptiček vsak.

Krasotici se približa,
in kot je njegova viža,
brž tal-ole ji podvori:

„Kak si zala, kak si zala,
kak si brhka, moja mala,
taka pač več ni nobena.“

„Vem,“ odvrne krasotica,
„saj sem v tretjič omožena!“

Slavko Savinšek:

Tinka. ✓

„Odpri mi, Tinka, okence,
pokaži rdeče ličece,
pogledal v lepe bi oči,
če kaj ljubezni v njih gori!“
— Ne bom odprla okenca,
ne kazala ti ličeca.
Ni treba gledati v oči:
v njih nič ljubezni zate ni!

„Le čakaj, Tinka, Tinčica,
še klicala boš fantiča,
a k drugi rajši fant bo šel
in drugi mlado srce grel!“ — — —
Vso noč je Tinka čakala,
vso noč je Tinka plakala,
a fant pesti je v jezi stiskal
in trmasto skoz vas je vriskal.

Rihard Dolenc

bivši vodja kmetijske šole na Grmu.

1849

1919

R. Dolenc je bil rojen l. 1849. v gradu Rozenek na Vipavskem. Ljudsko šolo je obiskoval v Postojni tri leta, nato pa dve leti tedanjo trivialno šolo v Ljubljani. V Gorici je dovršil realko, potem pa je šel na kmetijsko akademijo v Ogrskem Starem gradu ter jo je s prav dobrim uspehom dovršil l. 1869. Dasi mu je tedaj tujina nudila imenitne službe, se ni dal premotiti, ampak se je vrnil domov in se z vso vnemo lotil dela za prosep kmetijstva pri Slovencih. Vodil je 13 let vinarsko in sadjarsko šolo na Slapu pri Vipavi, potem pa dolgo vrsto let šolo na Grmu na Dolenjskem. Leta 1907. je stopil v pokoj, a 2. svečana l. 1919. mu je smrt zatrisnila trudne oči. Zasluge R. Dolenca za naše kmetijstvo so ogromne. Poverjeno mu je bilo najtežje delo: orati ledino na polju umnga kmetijstva. Vztrajal je kljub vsem težavam, zato pa bo naša zgodovina vedno s hvaležnostjo in spoštovanjem hranila njegovo ime.

Razvoj piščeta v jajcu.

(Dalje.)

rnimo se zopet k razvoju mladega bitja v jajcu. Ko raste plod in se večja, raste obenem tudi ona kožica, ki obdaja rumenjaka. V njej se po dveh dnevih začno delati žilice, ki posredujejo dihanje razvijajočega se plodu. Sčasoma je opaziti vedno več žil, ki se naposled razrastejo v celo omrežje (glej podobo v 3. številki). Te krvne žile vodijo v srce razvijajočega se bitja. Tedaj začne srce delovati, pravo življenje se začne in tudi v zaplodku se začno tvoriti žile in

čreva. Kmalu nato je opaziti nekakšne prozorne mehurčke, in sicer 3 po številu, ki iz njih nastane glava. Iz dveh se razvijajo oči, iz tretjega pa možgani. Od tretjega mehurčka navzdol se vidi neka temna proga, iz katere se razvije hrbtenica. Peti dan se pojavijo noge in peruti, opazi se tudi začetek pljuč in žile se pobarvajo rdeče. Če jajce odpreš, vidiš, da se plod pregiblje. Popkovina se nekako izraste iz klične kožice in vodi v spodnji del telesa, ki mu dovaža hrano. Sedmi dan postane hrbtenica hrustančasta in se opazi tudi že začetek reber, osmi dan pa začetek prsnega koša. Ker se nežne žilice kaj lahko pretrgajo ali pa zamotajo in tako povzročijo smrt zaplodka, je silno važno, da pazimo na jajca, zlasti v dobi od osmega do enajstega dneva, da se ne pretresejo, ker lahko vsak najmanjši stresljaj škoduje. V desetem in enajstem dnevu je zaplodek že približno 4 cm dolg, vrat se podaljša in glava, ki jo navadno vtakne med noge in jo pokrije s peruti, je videti manjša. Z dvanajstim dnevom je telo gotovo in se ne razvijajo nanovo nobeni telesni deli, ampak se le spolnjujejo in večajo. Tudi perje (puh), luske, kremplji in noge se različno vidijo in tudi kljun postane trši. Če odpremo jajce štirinajsti ali petnajsti dan, tedaj že odpira mladič kljunček, da bi vjel zraka, a kmalu pogine. Od 16.—18. dneva se rumenjaka vedno bolj manjša in je svetlejši ter ga je opaziti le še v bližini popka (glej podobo 5.) in beljak vedno bolj in bolj izginja, ker ga je mladič že močno porabil za svojo hrano. Devetnajsti in dvajseti ali tudi edenindvajseti dan izgine ostanek rumenjaka po popkovini v trebušno votlino in pišče je gotovo.

Beljak je popolnoma izginil, pišče pa se je tako razrastlo, da izpolnjuje skoraj vso lupino.

Podoba 5.

Piščanec se večkrat v lupini oglasi s čivkanjem, potem pa začne delati, da se oprosti iz svoje ječe. S kljunčkom, ki ima na koncu neko trdo zrnce, tolče toliko časa po lupini, da jo prebije. Skozi odprtino vdere v lupino zrak, ki ubogega jetnika nekoliko poživí in mu da novih moči za osvobodilno delo. Pokrepčani mladič zopet kljuje dalje, in kadar je precej lupine na ta način naluknjane, tedaj krepko raztegne svoje ude, — resk — in pišče se izmota iz svoje ječe. Pišče je tedaj seveda še mokro in ga je treba pustiti pod kokljo, da se posuši, nekateri jih devljejo v valilnik, nekateri pa imajo za to pripravne posebne peharčke, kjer so piščancem nastlali s finim mehkim perjem.

Slavko Savinšek:

Pod oknom.

Deklica moja, si li že zaspala?
Vstani in okence tiho odpri!
Čakam te dolgo — že luna je vstala
tebe pa h okencu ni — ni — ni —

Ali vsaj senco mi svojo pokaži,
da jo poljubim, da skrijem srce
vanjo! S kratkim pogledom ublaži
moje trpljenje in moje gorje! — —

Eno le reci mi toplo besedo,
senci umiri mi z mehko roko,
enkrat pobožaj le lice mi blede,
enkrat lase mi pogladi samo.

Deklica moja, boš kmalu že vstala?
Vstani in okence tiho odpri!
Luna že davno je v zori zaspala,
tebe pa h okencu ni — ni — ni —

RAZGLEDI

Na podlagi sklepa Zbora utemeljiteljev „Zveze slovanske agrarne omladine“ na seji, ki se je vršila dne 15. in 16. maja t. l. v Pragi,

sklicujemo

I. redni kongres

Zveze slovanske agrarne omladine

na dneve 5., 6., 7. in 8. septembra v Ljubljani in na Bledu
v kraljevini S. H. S.

Program kongresa je določen tako-le:

V PETEK, DNE 5. SEPTEMBRA 1924.

Dopoldne:

1. Predložitev delegatskih poverilnic tajniku Z. U. in njih verifikacija.
2. Otvoritev kongresa po Zboru utemeljiteljev.
3. Volitev predsedništva kongresa: predsednika, tajnika, 2 overovateljev kongresnega zapisnika in 2 skrutinatorjev.
4. Govori gostov.
5. Določitev zborovalnih komisij (programatična, organizacijsko-propagandna, strokovno-poljedelska, dijaška).
6. „Poslanstvo omladine v agrarnem gibanju“, predava minister Obbov (bivši bolgarski kmetijski minister); drugi predavatelj bo nekdo od Poljakov:

Popoldne:

Zborovanje komisij.

Zvečer:

Slavnostna predstava v operi.

V SOBOTO, DNE 6. SEPTEMBRA 1924.

Dopoldne:

Nadaljevanje dela v komisijah in sestavljanje resolucij za zborovanje.

Popoldne:

1. Obravnavanje in sprejetje pravil (Zveze slovanske agrarne omladine) Z. S. A. O.
2. Volitve:
 - a) predsednika, podpredsednika, tajnika in enega zastopnika dijaštva;
 - b) odobritev delegiranih članov od predsedništva.
3. Organizacijske zadeve (finance Z. S. A. O.)
4. Sprejem od komisij izdelanih resolucij.
5. Določitev kraja in časa zborovanja bodočega kongresa.

Zvečer:
Koncert „Glasbene Matice“.
V NEDELJO, DNE 7. SEPTEMBRA 1924.

- Dopoldne:**
1. Otvoritev slavnostnega dne in kongresa, pristopnega za širšo javnost.
 2. „Agrarizem in Slovanstvo“, predava dr. Milan Hodža, poljedelski minister Č. S. R.; drugi predavatelj bo Jugoslovan.
 3. Proglasitev organizacije omladine vseh slovenskih plemen.
 4. Položitev venca na spomenik Prešerna in ogled Ljubljane.

Zvečer:
Slovanski večer z sodelovanjem godbe Dravske divizije.

V PONDELJEK, DNE 8. SEPTEMBRA 1924.

Odhod s posebnim vlakom na Bled in udeležitev narodnega kmetijskega praznika. Pri tej priliki bo usajena „Slovanska lipa“.

Glasom sporazuma „Zbora utemeljiteljev“, na seji istega dne, se udeležijo kongresa posamezne organizacije — člani Zveze — po delegatih v številu:

1. Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej Polsko — 10 delegatov.
2. Říšská Jednota Republ. dorostu Č. S. R. — 8 delegatov.
3. Savez Jugoslavenske Agrarne omladine S. H. S. — 6 delegatov.
4. Mladežki Zemledelski Sojuz Bulharsko — 6 delegatov.

V Pragi, dne 15. maja 1924.

V zastopstvu predsednika:

Vladimír Hora I, r

tajnik Z. U.

† Ivan Belle

kmetijski svetnik in ravnatelj kmetijske šole v Št. Jurju ob juž. žel., se je za vedno poslovil od nas. Pokojni je bil eden naših najodličnejših kmetijskih strokovnjakov, pionir agrarnega pokreta in kmetijske povzdige. V eni prihodnjih števil listu priobčimo njegovo sliko in podrobnejši oris njegovega delovanja. Večni pokoj njegovi duši, rodbini naše iskreno sožalje!

ORGANIZACIJA.

Velika Loka. V nedeljo, dne 1. junija se je vršil pri nas izredno lepo obiskani ustanovni občni zbor „Društva kmetijskih fantov in deklet“. Občnega

zbora so se udeležili za Zvezo društev kmetijskih fantov in deklet v Ljubljani gđc. Manca Komanova in tov. Marinko ter za Društvo kmetijskih fantov in deklet v Trebnjem tov. Dolfe Pavlin. Pod vzornim vodstvom tov. Dolfeta Pavlina, ki je vsem navzočim, poleg zvezinih delegatov, izčrpno obrazložil namen in pravila društva, se je na občnem zboru izvolil sledeči odbor: Predsednik: Ludvik Bukovec; predsednikov namestnik Avguštin Barle; tajnik: Tone Gliha; blagajnica: Marija Gnidovec. Odborniki: 1. Fr. Omahen, 2. Anton Zupančič, 3. Franc Podpavec, 4. Frančiška Kovač, 5. Marija Kek, 6. Anton Raznožnik; namestniki: Pepa Kotar, Rezka Gliha, Janko Gnidovec, Alojzij Žlajpah. Pri slučajnostih se je med drugim sklenilo, da se priredi v jeseni gospodinjiski tečaj za dekleta (50

po številu) in za fante združno gospodarski tečaj. Dalje se takoj osnuje tambaraški odsek, ki prične v najkrajšem času že z vajami pod vodstvom požrtvovalnega tov. Alojzija Bukovca.

Radomlje. Dne 29. maja se je vršil pri nas nad pričakovanje dobro obiskani sestanek kmetskih fantov in deklet, gospodarjev ter gospodinj. Na sestanku, katerega je sklical vrli naš tovariš Rojc, je predaval delegat iz Ljubljane tov. dipl. agronom Jamnik. Po nad vse zanimivem predavanju o pomenu mladinskih kmetskih organizacij ter o važnosti stanovsko-kmetskega gibanja so pristopili fantje in dekleta k društvu, na kar se je osnoval pripravljani odbor, ki ima vse potrebno ukreniti, da se čimpreje predlože tozadevna pravila okr. glavarstvu in da se nato takoj skliče ustanovni občni zbor društva kmetskih fantov in deklet v Radomljah. Prepričani smo, da to društvo ne bo zaostajalo za drugimi, kajti vodstvo neumorno-požrtvovalnega tov. Rojca nam to jamči. Tako vidite, da se tudi pri nas giblje, zlasti pa sedaj, ko smo uvideli, da bomo le z izobrazbo prodrli v širokih kmetskih vrstah, in da bodo te vrste šele tedaj strnjene, kadar jih bode vodila kmetška misel k končnemu našemu cilju — do osvoboditve kmetškega perbivalstva in do starih njegovih pravic.

Fantje in dekleta na vztrajno in požrtvovalno delo, da tako izpolnite vaše poslanstvo in da se čimpreje uresničijo naši ideali!

ŽENSTVO.

O kmečki obleki. Vsakokrat, kadar vidim in srečam naše kmečke žene in dekleta v vsakdanji, še bolj pa kadar jih vidim v praznični obleki, me zaboli srce, ko vidim, kako pri njih prevladuje našo vsakdanjo okusno kmečko nošo obleka, ki hoče biti gosposka. Mnogo imamo narodov na svetu, ki se vkljub vsiljivemu vplivu mode niso vdali tej, nego so ostali pri svoji domači noši, ki

je bila noša njihovih babic in prababic in jim je še do danes v ponos in čast. Tudi med slovanskimi narodi imamo kraje, kjer so ljudje ostali zvesti stari običajem v obleki. Na primer Rusi, Čehoslovaki, Bolgari, Črnogorci, Dalmatinci, Srbi, Hrvatje in v naši najožji domovini so nam lep zgled Belokranjci, ki v petek in svetek oblačijo svoja slikovita narodna oblačila. Tudi Istranke so ostale zveste svojim nošam in prihajajo še dandanes v pristni narodni noši v razbrzdani Trst, na trg z mlekom in okusnim kruhom, takozvanimi bigami.

Naše brhke Kranjice oblačijo narodno nošo le še za parado. In vendar ni še niti pol stoletja, ko so imele tudi naše kmetice prav lična oblačila, prikrojena po vzorcu narodne noše. Bila je prav lepa, prikupna in predvsem zelo praktična za kmečka dela. Za delavnice je bila izdelana iz pralnega, za praznike iz finejšega, bodisi volnenega ali svilenega blaga. Ošpeteljčki (rokavci) so bili za delavnik iz domačega platna in preprosti, za praznik iz finejše tkanine in okusno vezeni v narodnih motivih. Naša kmečka dekleta se pa oblačijo dandanes v spakedrano, po gosposko ali mestno prikrojeno obleko in se ne zavedajo, kako so smešne... (Konec prih.)

PROSVETA.

Prosvetni oddelek za Slovenijo je na našo tozadevno prošnjo poslal pod števil. 6352 z dne 1. maja 1924 sledečo okrožnico: Vsem okrajnim (mestnim) šolskim svetom in šolskemu oddelku okr. glavarstva v Murski Soboti. V Ljubljani je začel izhajati mesečnik „Gruda“, katerega izdaja „Zveza kmečkih fantov in deklet“. Na prošnjo tega uredništva Vas obveščam, da ni od strani prosvetnega oddelka nobenega zadržka, ako bi si hotela vodstva osnovnih ali ravnateljstva meščanskih šol naročiti ta list za učiteljsko knjižnico. — Šef oddelka: Dr. St. Bevk, l. r. — V prepričanju, da delam za dobro stvar, se naslovno uljudno zahvaljujemo,

vse naše učiteljstvo pa prosimo, da se seznanj z **Grudo**.

A. Sič: Slovenski narodni slog. **Kmečke hiše in njih oprava na Gorenjskem**. I. V Ljubljani 1924. Izdala in založila Zvezna tiskarna in knjigarna. Cena navadna izdaja Din 90.— Luk-suzna Din 140.— O tem lepem delu, ki je prvo svoje vrste med nami, izpregovorimo v prihodnji številki. Danes samo opozarjamo, da dobi to delo z

10% popustom

vsak, kdor ga naroči potom uredništva **Grude**.

Vsa p. t. založništva opozarjamo, da poročamo samo o tistih publikacijah, ki jih pošljejo založništva na naslov uredništva „Grude“.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Spis o gojenju sobnih rastlin smo morali zaradi pomanjkanja prostora za enkrat, žal, še odložiti. Izhajati pa začne gotovo v naslednji številki. — **Popravek**. V tretji številki beri na str. 79 v naslovu mesto slovenske pravilno slovenske!

ŠALA IN ZABAVA.

1.

Dorči Rugano

Kdor prav bere to vizitko, začuje klic, ki velja vsakemu slovenskemu kmetu.

2.

22 — 19 — 13 — 16 — 8 — 10
11 — 6 — 14 — 16 — 4

Nadomesti posamezna števila s primernimi črkami, pa te pozdravi znan rek.

Za pravilno rešitev vseh treh ugank razpisujemo sledeče nagrade:

1. **Tekoči letnik „Grude“.**
2. **Ivan Albreht: Ranjena Gruda.**
3. **Andersenove pripovedke.**

Rešitev ugank je poslati najkasneje do 5. julija t. l. uredništvu. Ako bo več rešilcev, odloči nagrado žreb. Pravico do nagrad imajo samo naročniki **Grude** in člani njihovih družin. — Rešitev ugank in imena rešilcev, ki prejmejo nagrado, priobčimo v prihodnji številki.

3.

a a a a a

b b č d d

e e g g n

o r r r r

t t t u v

Razvrsti črke tako, da bereš v 1. vrsti to, kar si vsak želi, v 2. to, česar se vsak boji, v 3. ime slovenskega lista, v 4. kakšen bodi značaj, v 5. kar zlasti govodi spomladi diši. Od zgoraj navzdol te iz srede pozdravi ime slovenskega lista.

TRGOVSKA BANKA D. D.

LJUBLJANA

Dunajska cesta v lastni stavbi.

Kapital in rezerve D 18,300.000

Sprejema denarne vloge
na hranilne knjižice in tekoči račun
in jih obravnava najugodnejše.

Kupuje in prodaja
vrednostne papirje, valute, devize,
črke itd.

Eskontira in vnovčuje
menice, devize, kupone itd.

Izvršuje
izplačila na vsa tu- in inozemska
tržišča.

Daje predložne
na vrednostne papirje in vsakovrstno
blago.

Posreduje
pri borznih naročilih vestno in
kulantno.

Izdaja
uverjenja in akreditive.

Finansira
industrijska, trgovska in obrtna
podjetja.

PODRUŽNICE: Maribor, Novomesto, Rakek, Slovenjgradec,
Slov. Bistrica, Konjace. EKSPOZITURA: Meža - Dravograd.

TELEFONI: 139, 146, 458.

BRZOJAVI: Trgovska.

J. BLASNIKA NASLEDNIKI

Ljubljana, Breg št. 12

tiskarski in litografični umetniški zavod

ki je najstarejši in edini iz prejšnjega stoletja v Sloveniji.

Opremljen z najmodernejšimi stroji
in na splošno zmožen vsake konkurence.
Izvršuje vsakovrstne ilustracije,
eno- in večbarvne, plakate in etikete,
slike, reklamne in merkatilne tiskovine,
revije, knjige, časopise, pisma, kuverte,
račune, vizitke in vsa druga v to stroko
spadajoča dela po lastnih osnutkih
in načrtih naročnikov.

Knjigotisk. Kamenotisk. Offsettisk.

„SPLIT“

delniška družba za cement Portland
Ljubljana

Tvornica „SPLIT“ d. d. za cement Portland jamči,
da je njen prvovrstni Portland cement znamke

„SALONA“ (TOUR)

na svetovnem tržišču zbog enakomerne kvalitete
pri konzumentih nadvse priljubljen in vpoštevan.

„SALONA“

ima sledeče prednosti:

Stalna in enakomerna teža. — Naravna
sivozelenkasta barva. — Nadvse fino zmlet.
Jaka kakovost, vsled tega tudi prihranek v
vporabi. — Prost od vsake druge primesi.
Čas strnenja (vezave) stalen in enakomeren.

Priporoča se osobito za :

Vsakovrstna betonska in železobetonska dela, vodne naprave,
izdelavo vsakovrstnih tudi najfinejših cementnih izdelkov,
umetni marmor itd., mostove, železobetonske stavbe, vodne
rezervoirje, morska pristanišča, tlakovanje cest, izdelovanje
cementne opeke ter za vsa še tako fina in komplicirana
dela iz cementa spleh.